

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvārī 36, Rīgā, LV-1536. Tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīgā

Nr. _____

Valsts probācijas dienestam

Par viedokļa sniegšanu

Tieslietu ministrijā 2012.gada 27.jūnijā ir saņemta Valsts probācijas dienesta 2012.gada 26.jūnija vēstule, kurā lūgts sniegt skaidrojumu par to, vai starp cietušo un likumpārkāpēju noslēgtā izlīguma nosacījumi, kas saistīti ar noziedzīgā nodarījumā radītā kaitējuma atlīdzināšanu ar likumpārkāpēja darbu, uzskatāmi par personas nodarbināšanu bez darba līguma darba tiesisko attiecību ietvaros.

Vēršam uzmanību uz to, ka Ministru kabineta 2003.gada 29.aprīļa noteikumos Nr.243 „Tieslietu ministrijas nolikums” Tieslietu ministrijai nav paredzētas tiesības veikt normatīvo aktu oficiālu skaidrojumu, līdz ar to Tieslietu ministrija nevar sniegt saistošus izskaidrojumus par tiesību normu piemērošanu. Vienlaikus, atbildot uz iesniegumā minēto jautājumu, sniedzam šādu viedokli.

Atbilstoši ar Darba likuma (turpmāk – DL) 2. panta pirmajai daļai normatīvie akti, kas regulē darba tiesiskās attiecības, ir saistoši visiem darba devējiem neatkarīgi no to tiesiskā statusa un darbiniekiem, ja darba devēju un darbinieku savstarpējās tiesiskās attiecības dibinātas uz darba līguma pamata. Savukārt, no vēstulē ietvertās informācijas secināms, ka fiziskās personas attiecīgajā veikalā plānots nodarbināt, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros slēgtu rakstveida izlīgumu, kura noslēgšanas un izpildes kārtību nosaka Valsts probācijas dienesta likums un Ministru kabineta 2007. gada 4. decembra noteikumi Nr.825 „Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē un vada izlīgumu ar starpnieka palīdzību” (turpmāk – MK noteikumi Nr.825).

Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta likuma 1. panta 2. punktu izlīgums ar starpnieka palīdzību ir pārrunu process, kurā piedalās cietušais un probācijas klients un kurā izmanto starpnieka palīdzību, lai novērstu noziedzīga nodarījuma sekas un panāktu cietušā un probācijas klienta izlīgumu. Savukārt, saskaņā ar MK noteikumu Nr.825 3. punktu izlīgums starp personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un cietušo iespējams tikai tad, ja persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, atzīst, ka ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kā arī atzīst lietas faktus, un iesaistītās puses brīvprātīgi piekrīt piedalīties izlīgumā. Ja persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un cietušais izlīgst, tad saskaņā ar MK noteikumu Nr.825 48. punktu starpnieks, kas īpaši apmācīts vadīt izlīgumu, noformē izlīgumu rakstiski. Izlīgumā norādāma noteikumu Nr.825 48. punktā minētā informācija, tajā skaitā izlīguma priekšmets, nosacījumi un iespējamās sekas.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 381.panta trešajai daļai izlīgums ir starp pusēm, tas ir, starp cietušo un noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu, labprātīgi noslēgta vienošanās, ietverot tajā nosacījumus, uz kādiem tas noslēgts. Būtiska izlīguma sastāvdaļa ir cietušā apliecinājums, ka izlīgums noslēgts labprātīgi un tā noslēgšanas sekas ir saprotamas.

Norādām, ka ne KPL, ne Krimināllikums (turpmāk – KL) neregulē izlīguma saturu, formu vai tajā iekļaujamos nosacījumus. Tiešus izlīguma nosacījumus nenosaka arī MK noteikumi Nr.825. Līdz ar to izlīgums ir jāsaprot kā starp pusēm labprātīgi noslēgta vienošanās, kuras ietvaros puses var vienoties par jebkādiem nosacījumiem, cik tālu tie nav pretēji vispārpieņemtām morāles normām un labiem tikumiem, kā arī citu normatīvo aktu prasībām. Pie šādiem apstākļiem uzskatāms, ka no izlīguma noslēgšanas brīža starp pusēm pastāv civiltiesiskas attiecības. It īpaši gadījumos, kad izlīgums ir pamats uzsāktā kriminālprocesa izbeigšanai atbilstoši KPL 377.panta 9.punktam vai KPL 379.panta pirmās daļas 2.punktam. Šāds secinājums izriet arī no MK noteikumu Nr.825 29.punkta, kas nosaka – *ja iesaistītā puse, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, nepilda izlīguma nosacījumus, cietušajam kā izlīgumā iesaistītai pusei ir tiesības celt prasību tiesā saskaņā ar Civilprocesa likumu.*

Kā norādīts juridiskajā literatūrā¹, tad, [...] lai konstatētu, vai līgums atbilst darba līgumam Civillikuma 2178. panta un DL 28. panta izpratnē, nepieciešams izvērtēt šādus kritērijus:

- 1) vai saskaņā ar darba līgumu izpildītājs veic darbu vispār, vai arī tiek nodrošināts noteikts darba rezultāts;
- 2) vai izpildītājam ir jāpakļaujas darba devēja noteiktai darba kārtībai un rīkojumiem;
- 3) vai izpildītājs veic darbu ar saviem rīkiem un ierīcēm;
- 4) vai var piemērot līgumsodu.[..].

Saskaņā ar Civillikuma 2179.panta otro daļu, ja saistības mērķis ir nevis darbs vispār, bet kāds noteikts darba rezultāts, tad līgums par to nav uzskatāms par darba līgumu, bet par uzņēmuma līgumu. Saistību, kas izriet no izlīguma, kas noslēgts saskaņā ar Noteikumiem Nr.825, mērķis ir konkrēts darba rezultāts – noziedzīga nodarījuma seku novēršana, nevis darbs vispār, piemēram, strādāt pie darba devēja par pārdevēju. Līdz ar to izlīgums pēc sava rakstura ir uzskatāms par uzņēmuma līguma paveidu, kam piemērojamas Civillikuma normas, nevis DL normas.

Turklāt jāņem vērā arī apstākļi, ka darba līgumu saskaņā ar DL 43.pantu slēdz uz nenoteiktu laiku, izņemot DL 44.pantā noteiktos gadījumus, kad darba līgumu var noslēgt uz noteiktu laiku. Neviens no DL 44.pantā uzskaitītajiem gadījumiem, kad darba līgumu ir tiesības noslēgt uz noteiktu laiku, neatbilst izlīgumam, kura mērķis ir noziedzīga nodarījuma seku novēršana, piemēram, noziedzīgā nodarījuma rezultātā bojātas mantas salabošana. Tāpat darba līgumu darba devējs var uzteikt vienpersoniski rakstveidā tikai DL 101.pantā noteiktajos gadījumos, ievērojot DL 103.pantā noteiktos uzteikuma termiņus, kā arī, uzteicot darba līgumu, darba devējam ir pienākums izmaksāt atlaišanas pabalstu darbiniekam. Minētie nosacījumi ir pretrunā ar izlīguma mērķi – noziedzīga nodarījuma seku novēršana. Papildus minētajam jāņem vērā, ka no brīža, kad tiek noslēgts darba līgums, darbiniekam rodas tiesības uz vairākām sociālajām garantijām, piemēram, tiesības uz ikgadējo atvaļinājumu, obligāto veselības pārbaudi,

¹ Darba likums ar komentāriem, Zvērinātu advokātu birojs “BDO Zelmenis & Liberte”, 2010. 65.lpp., http://www.lbas.lv/upload/stuff/201102/dl_ar_kom.pdf; pārlikots 27.07.2012.

darba samaksu u.c. Šādu tiesību rašanās izlīguma gadījumā nav iedomājama un būtu pretrunā ar tā mērķi.

Ņemot vērā minēto uzskatām, ka nodarbināšana uz izlīguma pamata nav pielīdzināma darba tiesiskajām attiecībām, kuru tiesiskais pamats ir darba līgums ar visām no tā izrietošajām sekām.

Tomēr vēršam uzmanību uz to, ka izlīgumā nepieciešams ļoti skaidri atrunāt visus izlīguma nosacījumus, kas saistīti ar veicamo darbu apjomu, pušu pienākumiem un tiesībām, to, kādi tieši precīzi darbi ir veicami, laika posms, kādā jāveic konkrētie pienākumi un kādas ir sankcijas, ja izlīguma nosacījumi netiek pildīti.

Papildus norādām, ka, lai tādās situācijās, kāda aprakstīta vēstulē, nerastos neskaidrības, būtu nepieciešams apsvērt iespēju veikt grozījumus MK noteikumos Nr.825, nosakot detalizētu regulējumu tam, kādi noteikumi un nosacījumi ietverami izlīgumā, kas saistīts ar noziedzīgā nodarījuma seku novēršanu un taisnīguma atjaunošanu ar likumpārkāpēja darbu cietušā labā.